

Ernest Mandel (1974)

Gulag-arkipelagen. **Solzjenitsyns angrepp på stalinismen och Oktober**

*Gulag-arkipelagen*¹ vittnar om en trefaldig tragedi. För det första tragedin med de stalinistiska utrensningarna som drabbade miljontals sovjetmedborgare, bland dessa majoriteten av bolsjevikpartiets gamla kader, som var oskyldiga till de brott de anklagades för. För det andra tragedin med dagens generation av upproriska intellektuella i Sovjetunionen vars erfarenhet av stalinismen har fått dem till att förkasta leninismen och marxismen och därför inte kan förstå orsakerna till det stalinistiska förtrycket, Sovjetunionens nuvarande situation, eller de lösningar som krävs mot krisen i det sovjetiska samhället. För det tredje den personliga tragedin med en ytterst talangfull författare som, på grund av att han är oförmögen att förstå ursprunget till och karaktären på den ondska han konfronteras med, har dragit reaktionära slutsatser som i viss utsträckning till och med omfattar de teorier som Stalin och hans bödlar använde för att rättfärdiga sina brott i det förflutna – samma teorier som används för att rättfärdiga det förtryck som ännu en gång slår mot de politiskt oppositionella i Sovjet.

Stalins koncentrationslägersvärld

Gulag-arkipelagens första ämne är den värld av tvångsarbetsläger som Stalin och GPU hade skapat. Under Stalins styre kunde de intagna i dessa läger räknas i miljoner, den överväldigande delen av dem deporterade, om de inte avrättades, i uppenbar strid mot sovjetisk lagstiftning. De fördes med järnväg till lägren via en hel räckta monstruösa godtyckliga procedurer: tortyr, totalt undertryckande av alla de rättigheter som garanteras av den sovjetiska konstitutionen, användande av hemliga dekret som i sig bröt mot konstitutionen och strafflagen.

Solzjenitsyn har samlat en mängd vittnesmål under vilka de stora stalinistiska utrensningarna ägde rum. Han förklarar särskilt det direkta ansvar för dessa brott som bars av kretsen kring Stalin. Inte bara Berias och Jezjovs, utan också Kaganovitjs och Molotovs, de män vars medbrottslighet förklarar tystlåtenheten hos så många av byråkratins dignitärer i samband med planen under SUKP:s tjugonde kongress att dra fram Stalins brott i ljuset.

Solzjenitsyn räknar i detalj upp domarna och deportationerna av hela kategorier av medborgare: all personal på järnvägen till östra Kina, alla koreanska kommunistiska flyktingar i Sovjetunionen, de flesta av de gamla kämparna i det österrikiska *Schutzbund*, merparten av de tidigare medlemmarna i det lettiska Röda gardet, som hade spelat en så viktig roll för Oktoberrevolutionens seger och skapandet av Röda armén.

De (i väst!) som kunnat läsa Leo Trotskijs böcker *Den förrådada revolutionen* och *Stalins brott*² eller boken om de sovjetiska arbetslägren av mensjevikerna Dallin och Nikolajevskij³ kommer med säkerhet inte att lära sig något i grunden nytt från *Gulag-arkipelagen*. Men de kommer att uppskatta den serie skisser med vilka den store romanförfattaren Solzjenitsyn tecknar de individer han mötte i fängelser och i lägren: den gamle revolutionäre arbetaren Anatolij Iljitj Fastenko; chefsingenjören Z-v, prototypen för karriäristbyråkraten; M.P. Jakubovitj, den gamle mensjeviken, senare bolsjevik och offer för den första häxjakt-rättegången (försöksomgången inför de kommande Moskvarättegångarna); M.D. Rjumin, viceministern för statens säkerhet som när det gäller ondska t o m överträffade den

¹ På svenska finns *Gulag-arkipelagen. Del I Fängelseindustrin*, Stockholm 1974 – Red

² Dessa böcker finns på marxistarkivet: [Den förrådada revolutionen](#) resp. [Stalins brott](#) – Red

³ David J. Dallin och Boris I. Nicolaevsky: *Slavarbete i Sovjet*, Stockholm 1947

ondskefulle Abakumov, Stalins högra hand, och som verkar ha varit organisatör av ”läkar-komplotten”, som var avsedd att sätta igång en ny massiv utrensning som bara nått och jämnt undveks å grund av tyrannens död.⁴ Dessa oförglömliga porträtt som kan läggas till dem i *Den första kretsen* och *En dag i Ivan Denisovitjs liv*, är utan tvivel den mest värdefulla delen av *Gulag-arkipelagen*.

Boken innehåller också detaljer om GPU:s tortyrmetoder för att tvinga fram bekännelser från de anklagade. Här bekräftar Solzjenitsyn i allmänhet Trotskijs slutsats att frånvaro av en politisk åskådning oberoende från stalinismen (dvs Stalins olyckliga offers politiska kapitulation inför den byråkratiska diktaturen) var den verkliga grunden för bekännelserna.

Ett av de sällsynta avslöjandena i *Gulag-arkipelagen* är att det var några rättegångar som gick på tok för byråkratin, rättegångar där de åtalade tog tillbaka sina bekännelser och vände anklagelserna inte bara mot torterarna, utan också mot Stalins politik, som ofta bar ansvaret för de ”brott” fångarna stod anklagade för. Så var fallet vid rättegången mot kommunistledarna i den lilla staden Kadyj i distriktet Ivanovo.

Det allmänna intryck som framkommer i denna viktiga del av *Gulag-arkipelagen* är ett grundligt fördömande av institutionaliserat förtryck som styressystem, för detta var de stalinistiska utrensningarnas objektiva karaktär. En regim som varken baserar sig på de arbetande massornas politiska stöd eller tillfredsställer deras materiella behov måste ta sin tillflykt till terror vilken blir den viktigaste statliga institutionen. Detta är den mest slående aspekten av den stalinistiska koncentrationslägersvärlden, och inte det ”ekonomiska” bidrag som tvångsarbete påstås ha givit till industrialiseringen av Sovjet.

De som blint förnekade existensen av denna terror eller som ännu idag förnekar den bidrar inte ett dugg till ”försvaret av kommunismen”. Tvärtom döljer de vidriga brott *mot* kommunismen och *mot* Sovjets arbetarklass, brott som är desto mer ödeläggande i och med att de har diskrediterat och fortsätter att diskreditera kommunismens sak i en ansevärd del av världsproletariatets ögon.

Fortsatte Stalin bara vad Lenin och Trotskij hade påbörjat?

Om det inte fanns något annat i *Gulag-arkipelagen* förutom förkunnande av Stalins brott bestrött med några få observationer på det gamla temat att ”leninismen är i grunden ansvarig för Stalins brott”, vore det tillräckligt att bara försvara Solzjenitsyn mot byråkratins förtryck och samtidigt beklaga hans ideologiska förvirring.

Men verkligheten är en annan. I *Gulag-arkipelagen* försöker Solzjenitsyn *systematiskt* med fakta och siffror visa att den institutionaliserade terrorn inleddes vid tiden för Oktoberrevolutionen. Detta är bokens andra centrala tema, och det är knappast mindretvecklat än det första. Inför en mängd bevis och med ett passionerat språk från en författare, vars litterära kvalitet man inte behöver demonstrera, en författare som presenterar sig för miljoner läsare iförd glorian från ett offer för föraktlig förföljelse, kommer detta tema att få ett djupt inflytande på befolkningen i de kapitalistiska länderna liksom på dem i de byråkratiserade arbetarstaterna.

Den dialektiska växelverkan mellan Solzjenitsyn och Sovjetbyråkratin i detta avseende visar sig omedelbart fundamentalt kontrarevolutionär. Utan förmåga att bemöta Solzjenitsyns argument stödjer Kreml trovärdigheten hos författarens teser genom att häva ur sig förtal och lögner om honom och genom att utvisa honom från hans land, och på så sätt underlätta hans ansträngningar att dra bolsjevismen, marxismen och arbetarrörelsen i smutsen. Och cirkeln är

⁴ Läkaraffären avskrevs kort efter Stalins död och Rjumin arresterades och avrättades i juli 1953. Abakumov hade arresterats redan innan Stalins död, men frigavs aldrig (han avrättades 1954). – Red

sluten när Kreml använder Solzjenitsyns reaktionära ideologi för att ”bevisa” att oppositionen i Sovjet är kontrarevolutionär och att, när allt kommer omkring, yttrandefriheten måste ”kontrolleras” för att undvika att det dyker upp ”två, tre, många Solzjenitsyns” – med eller utan talang.

Det skulle krävas en lång bok för att i detalj vederlägga Solzjenitsyns förtal av Oktoberrevolutionen. Vi hoppas att en revolutionär marxistisk militant kommer att skriva en sådan bok. Detta skulle ännu en gång bekräfta vilka som är bolsjevismens verkliga arvingar och uppföljare. Här kan vi bara behandla de viktigaste punkterna.

Låt oss först studera fakta. Här börjar moralisten Solzjenitsyn med ett enormt bedrägeri. Överdussintals sidor lägger han ut en detaljerad beskrivning av den röda terrorn. *Men inte ett ord om den vita terrorn som kom först och ledde till bolsjevikernas svar!*

Inte ett ord om revolutionärernas *generositet* i oktober, november och december 1917, då de befriade de flesta, om inte alla, sina fångar; som general Kaledin, till exempel, som snabbt svarade med att utlösa en våg av terror och mord mot proletariatet vid makten! Inte ett ord om de tusentals kommunister, ministrar och soldater som förrädiskt mördades över ett helt land som stod i brand och dränktes i blod med syftet att återupprätta godsägarnas och kapitalisternas styre. Inte ett ord om de väpnade attackerna mot bolsjevikernas ledare – inte inbillade attacker, som dem som offren för Moskvarättegångarna anklagades för, utan verkliga, som lönnmordet på Volodarskij och mordförsöket på Lenin! Inte ett ord om utländska arméers intervention på sovjetiskt territorium på sju olika frontavsnitt! ”Moralisten” och ”nationalisten” Solzjenitsyns betydelse minskar avsevärt genom att lägga fram en så ensidig analys.

Och vidare angående nivån på fakta: Solzjenitsyn försöker bevisa alltför mycket, men i slutändan bevisar han ingenting. I sitt försök att dra en parallell mellan ”frånvaron av lag och laglighet” under revolutionens tidiga år och en likartad frånvaro under Stalin, citerar Solzjenitsyn en serie rättegångstal av den bolsjevikiske justitieministern Krylenko. Men vad ”bevisar” detta? Att det under Lenins och Trotskijns tid inte förekom några bekännelser som tvingades fram under tortyr, att de anklagade var fria att försvara sig – och inte utan chans att lyckas – att dessa rättegångar knappast var några häxprocesser, utan snarare revolutionära, utan vivel ibland grundade på slumpmässiga och otillräckliga bevis, som alltid är fallet under en revolutionär period, men hundratals mil ifrån de karikatyrer på rättvisa som Stalin iscensatte.

Två rättegångar som Solzjenitsyn själv citerar illustrerar perfekt den grundläggande skillnaden mellan den bolsjevikiska revolutionen och den stalinistiska kontrarevolutionen.

V.V. Oldenborger, en gammal opolitisk ingenjör som var chefstekniker på Moskvas vattenverk, anklagades av en kommunistcell som ville avlägsna honom eftersom han var så opolitisk. Han drevs till självmord. Solzjenitsyn rasar indignerat över de korrupta, tarvliga kommunistiska intrigmakarna i denna fabrik. Det är inte förrän man läser till slutet av Solzjenitsyns redogörelse som man upptäcker att den rättegång han talar om hade organiserats av den Sovjetiska staten för att *försvara Oldenborger*, en rättegång *mot* den kommunistiska cellen som hade förföljt honom, en rättegång som slutade med att hans förföljare *dömdes*, en rättegång som visade att arbetarna i fabriken fritt kunnat välja Oldenborger till sovjeten *mot* kommunistcellens eniga påtryckningar.

Den andra rättegången gällde en tolstojan, en bestämd motståndare till att bära vapen som dömdes till döden mitt under inbördeskriget för medvetet trots. Den rättegången slutade på ett ännu mer dramatiskt sätt. De soldater som satts att vakta den dömda mannen ansåg med rätta domen monstros. Så de organiserade ett stormöte i förläggningen och skickade en motion till stadens sovjet med krav på att domen skulle upphävas. Och de lyckades!

Så vi har arbetare som kan *välja* en opolitisk tekniker till sovjeten trots motstånd från en kommunistcell, vars medlemmar i bästa fall var ultrasekteristiska och i värsta fall totalt korrumperade karriärister. Vi har soldater som revolterar mot domstolens dom, organiserar ett stormöte, blandar sig i ”statens stora affärer”, och räddar livet på sin fånge. Solzjenitsyn beskriver – utan att inse det – den verkliga skillnaden mellan en era av revolution och en era av kontrarevolution. Låt honom citera några liknande exempel från Stalintiden för att visa att det i grunden var likadant under Lenin som under Stalin!

Ingen leninist värd namnet skulle vara så obstinat att idag förneka att sovjetregimen begick misstag både i fråga om förtryck och politiska beslut. Och hur skulle det kunna förhålla sig på något annat sätt med ledare som hade äran att vara först i historien att bygga upp staten i arbetarnas och alla exploaterades tjänst över ett vidsträckt rike, samtidigt som de utsattes för blodiga och vildsinta attacker från mäktiga fiender, och som måste göra detta utan att kunna förlita sig till föregångare, utan istället måste utveckla sina teorier undan för undan? Idag vet vi att det var ett misstag att öka förtrycket när inbördeskriget var över, att det var ett misstag att undertrycka alla andra partier i Sovjet 1921 och därmed institutionalisera enpartistytret, och att det var ett misstag att förbjuda fraktioner inom detta parti. Alla dessa åtgärder vidtogs vid den tidpunkten i syfte att vara tillfälliga och beslutades som svar på akuta svårigheter. De överskattade den omedelbara risken för kontrarevolution, som faktiskt hade slagits tillbaka och upplöst, och underskattade de demoraliserande konsekvenser dessa åtgärder skulle få för proletariatets medvetenhet och aktivitet i ett politiskt klimat, som i allt högre grad karakteriserades av administrativt förtryck och allt mindre av massornas medvetna deltagande. Dessa åtgärder underlättade exproprieringen av arbetarklassen, strypsnaran kring interndemokratien i bolsjevikpartiet, och upprättandet av byråkratins diktatur. Men allt detta var inte möjligt att veta med säkerhet vid denna tid. Idag vet vi. Och Fjärde Internationals har dragit alla de nödvändiga programmatiska slutsatserna.

Men de som idag stämplar bolsjevikerna måste studera vilka verkliga alternativ som fanns då. De måste ta med i beräkningen det fruktansvärda ansvar som den tyska socialdemokratien (dvs mensjevismen) hade, som genom att dränka den tyska revolutionen i blod banade väg först för Stalin och sedan för Hitler. De måste beakta det öde som drabbade arbetarna och bönderna i Tyskland, där revolutionen inte försvarades obarmhärtigt och effektivt.

De tusentals offren för Horthys vita terror i Ungern – för att ta bara ett exempel⁵ – skulle inte ha varit någonting i jämförelse med de hundratusentals arbetare och bönder som skulle ha massakrerats i Ryssland om den vita terrorn hade segrat. Detta verkar snarast tala till fördel för bolsjevikernas rättvisa.

Ideologin som syndabock

Solzjenitsyn är ute på ännu djupare vatten när han förflyttar sig från faktavärlden till ideologi-världen. I sökandet efter en förklaring till den stalinistiska terrorn lyckas han bara prestera en attack på ideologin, eller snarare den samtida ideologiska fanatismen. Under nittonhundratalsförhållanden, påstår han, skulle inkvisitorer, erövrare, koloniserare, fascister, jakobiner och – tydligen – marxister alla förvandlas till massmördare mot sina samtida.

Det första som är slående beträffande denna lista är att den är minst sagt icke-komplett. Varför har Solzjenitsyn glömt bort den religiösa fanatismen? Religiösa krig har ”orsakat”

⁵ Ett annat oss i Sverige mer närliggande exempel är den vita terrorn i Finland 1918, som kostade över 20000, enligt andra källor närmare 30000, människor livet (67000 ”röda” dömdes efter krigets slut till någon form av straff). Detta i ett land som hade 3 miljoner invånare (Sovjets befolkning var c:a 50 ggr större). För nyare böcker om finska inbördeskriget och terrorn i dess fotspår, se Aapo Roselius, *I bödlarnas fotspår*, Stockholm 2009 och Bjarne Stenquist, *Den vita segerns svarta skugga*, Stockholm 2009. – Red

döden för miljontals människor under historiens gång. Och nationalismen och ideologin för ”försvaret av fosterlandet” i de imperialistiska länderna, som bara under Första världskriget ”orsakade” fler dödsfall än hela Stalins terror? Är Solzjenitsyns glömska kanske ett resultat av det faktum att han är förespråkare för dessa två ideologier, religion och nationalism?

Något som också är slående är den ytterst ytliga karaktären på Solzjenitsyns förklaring. Varför har samma ”ideologi” lett till mordisk fanatism under vissa epoker och liberal och fredlig tolerans under andra? Har detta verkligen ”ideologiska” orsaker? Eller är det snarare på grund av att bestämda och påtagliga materiella intressen stod på spel?

Solzjenitsyn gillar att ”räkna upp” offren för de stalinistiska utrensningarna och jämföra summan med antalet som omfattas av det tsaristiska och fascistiska förtrycket. Men dessa ”kvantitativa” jämförelser kan utvidgas. Vilken ”ideologi” var det som gjorde de halvilliterata bokbrännarna i Chile till ”fanatiker”, som under loppet av några få dagar dödade 20 000 och fängslade 40 000 ytterligare? Detta är siffror som i Sovjetunionens skala skulle motsvara 600 000 mördade och 1,2 miljoner deporterade! Under loppet av några få dagar! Stalin skulle ha varit grön av avund. Var bokbrännarna motiverade av ”ideologisk fanatism” eller av sin önskan att försvara privategendomen och den ”fria företagsamhetens” och kapitalistiska utsugningens eviga värden?

Och vad ska man säga om det berömda ”korståg” som Franco organiserade 1936 för att ”återerövra” det land som hade ”fallit i de rödas händer” – ett korståg som resulterade i att de ”nationalistiska trupperna” mördade mer än en miljon spanjorer? I sovjetisk skala skulle detta motsvara 9 miljoner döda, om vi skulle leka Solzjenitsyns sifferlek. Var det verkligen något slags ”ideologi” som kunde ha provocerat fram en sådan fruktansvärd massaker? Var det inte snarare ett försök att – till varje pris, till och med till priset av floder av blod – förhindra upprättandet av en arbetar- och bonderegim på den iberiska halvön?

Bara marxismen kan förklara de olika perioderna av barbari respektive civilisation som följer på varandra genom mänsklighetens historia. När en klass sitter stadigt vid makten, är säker på sig själv och sin framtid, när dess styrka växer och samhällsmotsättningar tillfälligt lättar, då kan den unna sig lyxen av att styra med relativt fredliga och civiliserade medel. (Med undantag för tidpunkter när dess makt plötsligen hotas; då har vi massakern på kommunarderna från Versailles sida, till och med under 1800-talet, som var så ”civiliserat” och fredligt jämfört med vår egen ”barbariska” epok.)

Men när en härskande klass är på nedgång, när dess makt faller sönder, när dess regim slits sönder av allt djupare motsättningar, då kommer barbariet upp till ytan igen och vad klassmakt innebär visar sig i sin blodigaste form.

Vår egen epok är epoken för det kapitalistiska systemets dödsstrid. Ju längre denna dödsstrid drar ut på tiden, desto fler drag av barbari, blodigt förtryck och förakt för människoliv kommer att sprida sig. I denna historiska mening är Stalin en produkt av kapitalismen, lika mycket som Hitler, Auschwitz, Hiroshima och bombningen och avlövningen av Vietnam. Han är inte produkten av sovjetsamhället eller Oktoberrevolutionen.

I snävare och mer omedelbar mening är den stalinistiska terrorn en produkt av den politiska kontrarevolutionens seger i Sovjetunionen. Det faktum att Stalin var tvungen att utplåna en hel generation av revolutionärer som hade lett Oktoberrevolutionen och byggt upp Sovjetstaten är i sig tillräckligt för att vederlägga den identitet som Solzjenitsyn godtyckligt upprättar mellan bödeln och offren. Den politiska kontrarevolutionen representerar i sin tur bestämda materiella och sociala intressen: ett privilegierat byråkratiskt skikt som, samtidigt som det grundar sig på de nya egendomsförhållanden som skapats av den socialistiska

revolutionen, försvarar sitt eget monopol på ekonomisk och politisk kontroll såväl som de enorma fördelar det drar av de rådande förhållandena av långvarig brist.

Genom att tillbakavisa marxismen gör sig Solzjenitsyn och de som tänker som han oförmögna att förklara de händelser som så djupt har påverkat dem. Trotskij tyckte om att citera Spinoza: ”skratta inte, gråt inte, utan förstå”. Solzjenitsyn skrattar bittert och gråter en hel del. Men han förstår inte särskilt mycket.

Moralistisk politik som fallit i sin egen fälla

Motsägelserna i Solzjenitsyns tänkande – som är en konsekvens av hans avvisande av marxismen – lyser igenom på sitt mest slående sätt när moralisten tvingas överge till och med de mest grundläggande moraliska aspekterna under sin behandling av vår tids marxister, särskilt Trotskij och trotskisterna. För att rättfärdiga sitt påstående att Stalin fortsatte bygga bolsjevismen och inte grävde dess grav, försöker Solzjenitsyn visa att alla bolsjeviker hjälpte Stalin, kapitulerade för honom, samarbetade i hans brott och var medbrottslingar vid hans iscensatta rättegångar.

Med utgångspunkt från den korrekta observationen att de som *politiskt kapitulerade* för Stalin logiskt leddes till att handla på detta sätt (eftersom, som Solzjenitsyn formulerar det, ”politik utan moralisk grund leder oundvikligen till mörkläggnings av något brott”), drar han slutsatsen att *alla* kommunister var politiskt försvarslösa mot Stalin och samarbetade i trettio- och 40-talens terror. Han går till och med så långt att han säger att Trotskij själv skulle ha bekämt allt som GPU hade krävt om han hade fallit i Stalins händer. Detta eftersom även Trotskij saknade en ”oberoende åskådning” och en ideologi som var verkligt oberoende av stalinismen! Dessutom hade han antagligen ingen erfarenhet av fysisk eller psykisk tortyr, som skulle ha kunnat få honom att stå emot GPU.

Det finns inte minsta stöd för sådana anklagelser. De representerar bara ett bottenskrap, knappast ens genomgången och redigerat, av det stalinistiska förtälet av trotskismen.

Att påstå att det inte fanns någon kommunistisk tendens som hade en från den stalinistiska terrorn oberoende ideologisk grund och att alla kommunister därför var dömda att kapitulera inför terrorn innebär att sopa undan de femton åren av beslutsam kamp som fördes mot Sovjetbyråkratin först av Vänsteroppositionen och senare av rörelsen för Fjärde Internationalen, en kamp som fördes utifrån en sammanhängande teoretisk och politisk grund som på ett strålande sätt har bekräftats av historien. Det är att förolämpa minnet av tusentals militanter – Trotskij och andra – som vägrade att kapitulera, vägrade att bli medbrottslingar i dessa parodier på rättvisa, och som betalade med sina liv för sin lojalitet mot sina principer, visade ett mod och en karaktärsstyrka utan motstycke i historien.

Att påstå att Leo Trotskij inte visade sig kunna klara av personliga rättegångar innebär att glömma att han fortsatte sin kamp mot stalinismen trots att GPU avrättade hans barn, hans sekreterare, och hans närmaste medarbetare, att glömma att han fortsatte sin opposition utan att vackla efter GPU:s första attentatsförsök, med vetskap om att han när som helst kunde bli mördad av Stalins agenter.

Att, som Solzjenitsyn gör, påstå att trotskisterna i arbetslägren uppförde sig sekteristiskt och inte kunde delta i hungerstrejker under längre perioder för att få igenom en rad krav är att förolämpa minnet av hjältarna, som var fler än tusen, som genomförde en *arton veckor lång* hungerstrejk för ett fempunktsprogram till försvar för alla politiska fångars rättigheter precis under Stalinterrorns höjdpunkt.

Det är lätt att förstå varför Solzjenitsyn, en hängiven motståndare till den revolutionära marxismen, följer i Stalins fotspår i fråga om att från historien suddas ut det avgörande bidrag

som trotskismen gav till kampen mot Sovjetbyråkratins diktatur. Det är bara ett försök att bryta ner kontinuiteten mellan Oktoberrevolutionen och de nuvarande politiska uppgifterna i Sovjetunionen. Men de omoraliska metoder som Solzjenitsyn tvingas använda för att bevisa sin tes illustrerar än en gång den återvändsgränd som varje politisk åskådning som gör anspråk på att grunda sig på absoluta moraliska utgångspunkter hamnar i, en återvändsgränd som leder till att förespråkarna av sådana åskådningar trampar på sina egna principer.

Historiskt rättfärdigande av Oktoberrevolutionen

Solzjenitsyn försöker reducera allt skeende i Sovjetunionen till den stalinistiska och post-stalinistiska terrorn. Denna verklighet påstås vara resultatet av en revolution som aldrig borde ha ägt rum: ”Ryssland var inte moget för revolution”, skriver han.

Men vad var det moget för? Tsaristiskt barbari? Evig svält, fattigdom och analfabetism? Genom att utmana Oktoberrevolutionens legitimitet – och därmed revolutionens legitimitet i alla underutvecklade länder – avslöjar Solzjenitsyn ännu en motsägelse i moralistisk politik. Ska vi endast gråta för dem som dödsats av terrorn? Men de som dött på grund av inhumana samhällsekonomiska regimer då? De tiotals miljoner som svält ihjäl under de stora hungerkatastroferna i Indien och det förrevolutionära Kina? Är detta på något sätt mindre beklagligt? Är dessa dödsfall bara produkter av ett blint öde, som vi maktlöst måste buga inför?

Resultatet av Oktoberrevolutionen kan inte reduceras till byråkratins missdåd och dess terroristiska förtryck. Det finns också andra följder av Oktoberrevolutionen: omvandlingen under loppet av några få decennier av ett vidsträckt efterblivet land till världens andra industrimakt; ett land där analfabetismen har utrotats, där antalet läkare och antalet publicerade nya böcker (inklusive översättningar!) är bland de högsta i världen, där barnadödligheten är lägre än i Storbritannien. De som bekämpar godtyckligt polisförtryck i Sovjet genom att påstå att det är det oundvikliga resultatet av den socialistiska Oktoberrevolutionen förbiser oundvikligen denna andra aspekt av den sovjetiska verkligheten, som just har skapat den materiella grunden för en blomstrande verklig sovjetdemokrati om byråkratins makt krossas.

Varken Marx, Lenin eller Trotskij trodde någonsin att det skulle vara möjligt att bygga ett verkligt socialistiskt, klasslöst samhälle i ett ensamt land, ännu mindre i ett ekonomiskt underutvecklat. Den imperialistiska epoken karakteriseras särskilt av ett tvåsidigt fenomen: Å ena sidan begränsar och snedvrider den internationella kapitaldominansen utvecklingen av de efterblivna länderna och å andra sidan tenderar revolutionära rörelser själva att bli internationella. Solzjenitsyn beklagar detta och uppmanar de sovjetiska ledarna (!) att överge ”den kommunistiska frälsningsläran”, något som de knappast varit drabbade av. Men det minsta uns av moralisk känsla för allt elände i dagens värld och de katastrofer som hotar mänskligheten leder istället till slutsatsen att det är nödvändigt att fördubbla ansträngningarna för att få till stånd den socialistiska världsrevolutionens seger, vilket i förbigående skulle bidra till eliminerandet av godtyckligt polisförtryck i de byråkratiserade arbetarstaterna, dvs till den politiska revolutionens seger i dessa stater.

Den intellektuella oppositionens dilemma i Sovjetunionen

Liksom alla verk av stora författare belyser *Gulag-arkipelagen* inte bara samhällssituationen som helhet, utan också tänkandet hos ett särskilt samhällsskikt. Solzjenitsyn representerar den flygel av den oppositionella intelligentian i Sovjetunionen som har reagerat på Stalins brott genom att bryta med Lenin och Marx. Betydelsen och storleken av detta skikt, till och med bland den sovjetiska ungdomen, får inte underskattas. Dess blotta existens utgör ännu en dom mot den politiska regim som styr i Sovjetunionen.

Vi har ett samhälle som kallar sig socialistiskt, som påstår sig ha utrotat ”antagonistiska motsättningar i samhället”, som framställer sig som det mest enade samhället i världen, där generationer av intellektuella som fötts efter revolutionen utvecklas i en riktning alltmer fientlig mot marxismen! Denna utveckling befrämjas bara av den ”ideologisk kamp” som förs mot den av marxismens förfalskare, vars ”argument” i slutändan utgörs av censur av skrifter, deportationer, förvisningar eller internering av oppositionella i mentalsjukhus!

Men – en ödets ironi! – skarpa fiender till stalinismen som Solzjenitsyn och hans vänner, folk som förkastar leninismen på grundvalen att den bar ansvaret för stalinismen, är fortfarande i stor utsträckning *fångar i den stalinistiska ideologin*. På det stora hela rör de sig i det universum av myter med vilka Stalin ursäktade och rättfärdigade sina brott.

Dessa myter återspeglas inte bara i det antitrotskyistiska förtal som hämtats direkt ur Generalsekreterarens receptbok. De återspeglas också i det sätt som denna gren av den intellektuella oppositionen närmar sig problemen i dagens Sovjetsamhälle och deras lösning.

Ty det finns ännu ett tredje tema i *Gulag-arkipelagen*, ett som är mindre uppenbart och explicit än de två vi har diskuterat, men icke desto mindre integrerat i Solzjenitsyns tänkande. Det är *arbetarklassens oförmåga att styra staten och ekonomin*. Det måste sägas klart ut: Detta tema visar på en intellektuell arrogans som är vanlig hos teknokrater och byråkrater.

Det är i ett stycke som ägnas åt 1930 års rättegång mot medlemmar i det så kallade Industripartiet som denna uppfattning hos Solzjenitsyn kommer fram som klarast. Där läser vi att det var logiskt för teknikerna att försöka införa disciplin på arbetsplatsen! Att det är logiskt att ”folk med förmåga att styra verksamheten rationellt” ska stå i ledningen för samhället! Att det är logiskt att politiken delvis ska avgöras av teknikens krav!

Hela denna teknokratiska inställning, liksom avvisandet av direkt arbetarmakt och den råds-makt som blir en konsekvens av den, har varit och förblir en av de ideologiska grunderna för stalinismen. Det är ingen tillfällighet att man kan finna samma föreställning hos Solzjenitsyn och hans vänner. Det som för dem samman med byråkratin är att båda vägrar acceptera möjligheten av att arbetare utövar makt; de delar samma grundläggande isolering från arbetarklassens livsstil, tankar, förhoppningar och ideal.

I denna mening är Solzjenitsyn fortfarande, när allt kommer omkring, byråkratins ideologiska fånge, i grunden en förespråkare för ett auktoritärt politiskt styre – men utan ett omätligt förtryck. Han är en röst för en upplyst auktoritetsidealiserings som förkastar sovjetdemokratins som i grunden ond och utopisk. Hans politiska handlande är inte orienterat mot massorna utan mot individuella protester och ”öppna brev” till Kreml.

Så snart man förstår den sociala karaktären på Solzjenitsyns verk, kan man inte annat än instämma i den ståndpunkt som tagits både av de nya leninisterna i Sovjet och av de revolutionära marxisterna i de kapitalistiska länderna: att stödja rörelsen för demokratiska rättigheter i Sovjet. Man måste fullständigt misstolka de samhällspolitiska kraftförhållandena i Sovjetunionen för att kunna tro att strömningar som Solzjenitsyns, avskurna från de levande krafterna hos proletariatet som representerar den absoluta majoriteten av den aktiva befolkningen, på allvar skulle kunna hota de ekonomiska grunderna i samhället och initiera en rörelse för att återupprätta kapitalismen.

Det som understödjer pånyttfödelsen av arbetarfientliga, förnuftsfiendliga, antimarxistiska och slavofila tendenser är den blytyngd som läggs på sovjetsamhället och uppammar en politisk och ideologisk cynism bland massorna.

Det bästa motgiftet mot dessa reaktionära ideologier – och på lång sikt det *enda* effektiva motgiftet – är att det återuppstår en kritisk politisk medvetenhet bland massorna, vilket

kommer att vinna dem för marxismen. Alla som understödjer en sådan pånyttfödelse arbetar för ett försvar och ett stärkande av Sovjetunionens socioekonomiska grunder. Alla som förevigar frånvaron av allmän politisk debatt och differentiering kan endast gagna mörkerkrafter och fientlighet mot marxismen, som framstår som en statsreligion.

Inom den sovjetiska intellektuella oppositionen finns många grenar och tendenser, som bara förenas genom den gemensamma kampen mot Stalins brott, och för ett verkligt återerövrande av mänskliga rättigheter som är formellt garanterade; dvs för en tillämpning av Sovjetunionens konstitution. Vänsterflygeln i denna opposition, ur vilken generalmajor Pjotr Grigorenko är den driftigaste symbolen, består av överlevande gamla bolsjeviker, militanta leninister som genom sitt exemplariska mod försvarar och återupprättar leninismen i den sovjetiska ungdomens ögon. Vilken skänk från ovan det är för Kreml att få möjlighet att stämpla Solzjenitsyns antisocialistiska ideologi (men naturligtvis inte vågar publicera hans böcker i Sovjet)! Och hur mycket mer tanklös är inte byråkratins ansträngningar att förtrycka oppositionella som hävdar sin trohet till Marx och Lenin!

Under en tid när den internationella borgarklassen vill koncentrera uppmärksamheten på *Gulag-arkipelagen* för att avleda uppmärksamheten från sina egna brott och piska upp fientlighet mot kommunismen, måste vi fördubbla våra ansträngningar för att få Grigorenko, Jachimovitj och deras kamrater frisläppta från sina torterare och att försvara rättigheterna inte bara för Solzjenitsyn-anhängarna, utan också för de marxistiska och leninistiska oppositionella till yttrande-, diskussions-, tryck- och organisationsfrihet i Sovjetunionen!

Från *Inprecor* No. 0 May 9, 1974, s. 19-24

Översättning: Göran Dahlman